

A MAGYAR PRT HUMÁN KÖRNYEZETE

A szerző bemutatja az afganisztáni konfliktus emberi tényezőit, a megoldásban résztvevő szervezeteket, csoportokat. Felhívja a figyelmet az emberi magatartás, a cselekvések, a reakciók gyökereire, melyek alapvetően társadalomtudományi kategóriák. A rendezés során e társadalomtudományi ismeretek alkalmazása a helyiek megértésének, saját csapataink erőfeszítéseinek megismertetésének, elfogadtatásának kulcspontja. Afganisztánban a hatalom forrásainak megértése a rendezés egyik sarokköve. A 21. sz. katonai vezetőinek, döntéshozóinak megfelelő „civil érzékenységgel”, alkalmazott társadalomtudományi felkészültséggel, affinitással kell rendelkeznie, hogy az afganisztáni és az ahhoz hasonló komplex válságok tartós rendezéséhez hatékonyan tudjanak hozzájárulni a többi szereplővel együttműködésben.

A bipoláris világ megszűnte után a haderők alkalmazásáról számtalan tanulmány látott napvilágot. A '90-es évek közepétől egyre nagyobb létszámmal, egyre veszélyesebb és távolibb helyeken kerülnek alkalmazásra a kijelölt erők a békeműveletek során. Megállapítható, hogy a hadtudományi írások, szakmai elmélkedések teljes egészében egyetértenek abban, – és ki is térnek rá – hogy e műveletek nem „légüres térben” zajlanak, hanem nagyszámú civil lakosság jelenléte mellett. A lakosság, bár több esetben megkísérli az elmenekülést a harcok helyszínéről, de jelen van a konfliktusokban. Ez a jelenlét új típusú feladatokat rótt/ró a nemzetközi békeműveleti erőkre, kezelni kell a helyzetet és erre speciális képességek és speciális szakmák alakultak ki.

De nem elég csak kezelni a helyzetet és reagálni a történésekre, hanem a kezdeményezés érdekében meg kell ismerni azt a környezetet, amelynek változásai pozitív vagy negatív hatást gyakorolhatnak a katonai feladat végrehajtásra.

A *humán környezet* alapeleme az Ember és annak viszonya a körülötte zajló történésekhez, a földrajzi tájhoz. E környezet vizsgálata feltárja az Ember más emberekhez és csoportokhoz, múltjához, jelenéhez és jövőjéhez való viszonyát. Meghatározza a földrajzi táj és közösségek kapcsolatát. Feltárja a közösségi és egyéni szokásokat, hagyományokat, beállítottságokat, szervezeti kultúrákat, értékrendeket, alávetési hajlandóságokat és azok összefüggéseit. Ezek ismerete nemcsak a műveleti környezet civiljei esetében szükséges ismeretek, hanem a saját erők hatékony vezetése és alkalmazása szempontjából is fontosak. A humán környezet ismerete lehetőséget ad a parancsnoknak, hogy annak konfliktusait hatékonyan kezelje, a kijelölt célok érdekében pedig befolyásolni tudja a siker és a csapatatok biztonságának maximális növelése, a kudarc és a veszteség kockázatának minimalizálása érdekében.

Mind a koszovói rendezés, mind pedig az afganisztáni szerepvállalás során egyre nagyobb hangsúlyt kap a humán környezet elemzése, értékelése, abból az információk kinyerése.

Az afganisztáni magyar PRT politikai, szövetségi súlyát az adja, hogy a kötelék Baghlan tartományban ellátja a vezető nemzet, a Harctéri Vezető (Battle Space Owner) feladatrendszerét a németek vezette ISAF Északi Regionális Parancsnokság (RC N) alárendeltségében.

2006 óta sok katona fordult már meg a Magyar Honvédség (MH) e kiemelt műveletében és szerzett tudást, tapasztalatot, erősödött meg elhivatottságában mind egyéni, mind pedig kötelék szinten is.

Az egyre veszélyesebb biztonsági környezetben teljesített szolgálat tapasztalatai elengedhetetlenek a háborús képességek növelése, az ország- és kollektív védelmi feladatok ellátása szempontjából. A hazai alap- és szakkiképzésen átesett erők a missziós célfelkészítések során képessé válnak arra, hogy missziókban, így például Afganisztánban teljesítsenek szolgálatot. Az ott szerzett minden szintű ismeret, kezdve az egyéni felszereléstől, a menetek megszervezésén át, az ellenőrző-áteresztő pontok működtetésén, bázisok biztosításán keresztül, a védelmi tervek, a vészhelyzeti cselekvések begyakorlásáig és alkalmazásáig a vezetés-irányítás, katonai döntéshozatal, az ellátás, a híradás „élesben vizsgázik”. Az így megszerzett „vérrel írott” tapasztalat beépítésre kell, hogy kerüljön a következő csapatok felkészítésébe,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1-2. szám

illetve a hazatért kötelék képességnövelésének kiképzési rendszerébe. A fegyveres harcban, a magas intenzitású küzdelemben is alkalmazott eljárások éles végrehajtása a békeműveletekben pótolhatatlan erőt, magabiztosságot és bizalmat adnak az ország védelmét ellátó katonáknak.

1. ÚT AFGANISZTÁNBA

A Magyar Honvédség békeműveletekben résztvevő erői hosszú utat jártak be, amíg eljutottak az afganisztáni komplex Tartományi Újjáépítési Csoport (PRT) feladatainak ellátásához. Eltekintve a korai időszakban az Osztrák-Magyar Monarchia erői által végrehajtott „tűzoltási” műveletektől, valamint a '70-es évek közepén a nagyhatalmak egyetértésével életre hívott ICCS kötelékében az USA-Vietnám konfliktusának rendezésében való részvételtől, a mai fejlődés kezdete a hidegháború végéig nyúlik vissza.

Az MH a '90-es évek elején fegyver nélküli katonai megfigyelőkkel vett részt, alapvetően az ENSZ zászlaja alatt a globális béke és biztonság védelmében. 1995 fontos mérföldkő, fegyveres békefenntartók indultak Ciprusra és a Shinai-félszigetre, valamint az év végén megkezdődött az első NATO szárazföldi és területen kívüli műveletben IFOR/SFOR-ban való szerepvállalás harctámogató zászlóalj erővel. A '90-es évek végére megnőtt a műveletekben résztvevő erők nagysága, és 1999-től pedig a NATO koszovói rendezésében vesz részt a KFOR kötelékében egy zászlóalj. Az iraki koalíciós műveletben szállítási feladatokat láttak el katonáink, és egyre magasabb törzsi beosztásokat töltenek be tisztjeink, tábornokaink. Az MH 2003-ban megkezdte az afganisztáni szerepvállalást, majd 2004-től egy könnyűgyalog századdal manőverfeladatokat oldott meg. 2006-tól pedig folyamatosan ellátja a Baglan tartomány PRT-jának szolgálatát. Az ezt követő időszakban mind több és speciálisabb feladattal egészül ki a magyar afganisztáni szerepvállalás: mentorálás (OMLT és AMT), különleges műveletek (KMCS), kiképzés (CSS), repülőtér üzemeltetés (KAIA).

Az elmúlt 20 évben a magyar katonák egyre veszélyesebb helyeken, egyre összetettebb feladatokat oldottak meg. Az MH már nemcsak a katonai, hanem a politikai és gazdasági biztonság dimenzióiban is helytáll. A felhalmozott tapasztalatokat fel kell dolgozni, be kell építeni az oktatásba, a kiképzésbe és elsősorban az ország- és kollektív védelmi feladatok ellátásába. A komplex környezetben, a humán térben végrehajtandó feladatok sikere érdekében növelni kell katonáink „civil érzékenységét”, társadalomtudományi ismereteik alkalmazását.

2. AZ AFGANISZTÁNI RENDEZÉS ALAPFELTÉTELEI

Sok elgondolás született már arra, hogy hogyan kell az afganisztáni komplex válságot kezelni, milyen biztonsági dimenzióban kell erőfeszítéseket tenni. Szinte valamennyi tanulmány egyetértett abban, hogy a fegyveres *ellenálló* csoportok meggyengítése és felszámolása, az afgán *Biztonsági Szektor Reformja* (SSR) a záloga minden további rendezésnek. A hosszabb távú komplex rendezés a helyi viszonyok, a történelmi gyökerek, a hagyományok, a törzsi viszonyok, a kollektív szemlélet, az értékrend ismerete nélkül nem megvalósítható. A szűkös források feletti uralom a hatalom egyik forrása, amiben a fegyveres konfliktus is gyakori az érdekkellentétben álló csoportok között. A földrajzi táj és a humán környezet összekapcsolódása adja az afganisztáni történések jelentős részének gyökereit. Az afganisztáni rendezésnek alapvetően külső és belső tényezőit különböztetjük meg a USA Béke Kutatási Intézete (USIP) számos tanulmánya alapján.

KÜLSŐ TÉNYEZŐNEK

A külső tényezőnek a két szomszédos és időnként szélsőséges ország külpolitikai, gazdasági, katonai célkitűzéseit tekinthetjük. *Irán és Pakisztán* érintett az afganisztáni konfliktusban, haszonélvezői a fennálló zavaros viszonyoknak, a kiszolgáltatott gazdaságnak, az instabilitásnak és a gyenge államnak. Irán szerepével nem kívánok foglalkozni. Pakisztán szerepe megkerülhetetlen az afganisztáni konfliktusrendezésben. A XIX. században többször vívott Afganisztán háborút a Brit birodalommal. A század végén a Brit-India és Afganisztán között létrejött Durand-vonal, tűzszüneti vonal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1-2. szám

rögzült, mint államhatár. A határvonal mindkét oldalán pastu törzsek élnek. A Brit birodalom felbomlása után Indiától elvált észak-nyugati területek Pakisztán néven váltak függetlenné. Egy megerősödött Afganisztán, stabil kormánnyal és belbiztonsággal *külpolitikai* figyelmét azonnal a Durand-határvonal felülvizsgálatára helyezné. Amennyiben az etnikai arányok alapján Pakisztán pastuk lakta területe Afganisztánnal egyesülne, az jelentheti Kasmír elvesztését is, így a maradék Pakisztán nagyvalószínűséggel egy életképtelen állammá zsugorodna. De komoly *gazdasági* előnyei is származnak Pakisztánnak a konfliktusból. Egyrészt az ISAF és koalíciós erők logisztikai ellátásának jelentős része Pakisztánon átvezető szárazföldi utanszállítással valósult meg. Az átmenő tranzitforgalom jelentős bevételeket és munkahelyeket biztosított. Másrészt, pedig a saját iparral, fejlett mezőgazdasággal nem rendelkező Afganisztán szükségleteit alapvetően pakisztáni importból elégíti ki, mind a fejlesztésben, mind pedig a lakosság ellátásában. Harmadrészt Pakisztán politikai/*katonai* megkerülhetetlenségét hangsúlyozza a válság megoldásához igazodó viszonya. A pakisztáni haderő fontos biztonsági tényező az országban és fontos külbiztonsági is, hiszen két- és többoldalú együttműködések, támogatások, előnyös szerződések fűzik a válság megoldani kívánó nagy- és középhatalmakhoz.

BELSŐ TÉNYEZŐK

Az elmúlt évtizedek polgárháborúinak, a gyenge központi kormányzatoknak köszönhetően Afganisztánban tisztázatlan *tulajdonviszonyok* alakultak ki. A harcok során bányák, gyárak, földek, városok cseréltek gazdát; hol a kormány, hol a helyi hadurak birtokolták, használták javait. A tulajdonlás kérdése nem csak makroszinten jelent megoldandó problémát. Az egyének, a családok a polgárháborúk megpróbáltatásai elől menekülve elhagyták lakóhelyeiket, többen külföldön menekülttáborokban találtak ideiglenes menedéket. Az elmenekültek hátrahagyták ingatlanjaikat, de sok esetben ingóságait is, azokat a helyben maradtok vagy odaköltözöttek vették birtokba. Az egykori lakóhelyükre visszatérő menekültek nehezen tudják érvényesíteni „korábbi” vagyonuk felett tulajdonosi jogait, mert az ezt igazoló dokumentumok megsemmisültek, illetve azok hitelessége megkérdőjelezhető. Afganisztán területének elenyésző része alkalmas mezőgazdasági művelésre. A *termőfölddel* borított használható területeket tovább zsugorítja az *öntözővíz* és öntözőrendszer hiánya. A zavaros tulajdonviszonyok talán legfontosabb eleme a termőföld és a használatához kapcsolódó víz kérdése. E szűkös források gyakorta cseréltek gazdát. Jelenleg is incidensek, tüntetések zajlanak rendszeresen a birtoklásuk tisztázására. A víz és öntözés jelentőségét az adja, hogy ahol kiépített csatornahálózat van, ott a tavaszi, kora nyári első vetés után – amihez elegendő eső esett – a második- és harmadvetéshez – általában rizs – elengedhetetlen az öntözőrendszer. Az öntözőrendszer több szempontból is sebezhető. Egyrészt a földek, melyeken átvezet, kinek a birtokában vannak és az milyen ellenszolgáltatásért engedi át rajta a vizet? Másrészt milyen lehetőség van a víz kinyerésére a folyókból? Harmadrészt, a zsilipeket kezelő állami intézmény milyen rendezőelvek alapján engedi a víz használatát? Negyedszer pedig, a tudatos rombolás, károkozás, zsarolás hogyan befolyásolja az öntözőrendszer fizikai állapotát és a szállított víz mennyiségét?

Az afganisztáni rendezés belső tényezői közül a harmadik a legkritikusabb, és a nyugati kultúrkör számára nehezen elfogadható. Ez az *amnesztia* kérdése azok számára, akik felhagynak ellenállói tevékenységükkel és elfogadják Afganisztán Kormányát és annak politikáját. Az elmúlt három évtized polgárháborúiban a lakosság és főként vezető rétege szinte teljes mértékben érintett volt a fegyveres küzdelemben. A fizikai túlélés érdekében az egyén, a közösség, a vezetők igazodva a körülöttük lévő hatalommal bírókhoz gyakorta álltak át, szolgálták egyik vagy másik, vagy éppen többedikt oldalt. A fizikai biztonság a túlélés érdekében mindig az aktuális hatalmon lévőt támogatták. Ez érvényes a társadalom minden szintjén. Így a korábbi tálib ellenállók által ellenőrzött terület lakossága és törzsi-vallási vezetőik maguk is követtek el cselekményeket a kormány, a szövetséges erők ellen, hiszen ez volt az „elvárás”, a túlélés záloga. A megváltozott biztonsági környezetben e személyek és csoportok magatartása is változik. Az amnesztia intézményével lehetőséget adunk a tisztas életbe visszatérők számára a túlélésre immár a kormány oldalán.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1-2. szám

Obama elnök koncepciója szerint az afganisztáni komplex rendezés feltétele a katonai biztonság megteremtése. Ennek érdekében az Afgán Biztonsági Erő (ANSF) létszámát és kikézettségét jelentősen növelni kell. Ez lehet a garancia arra, hogy a biztonságos környezetben a politikai és a gazdasági fejlődés is elinduljon azon az úton, aminek végcélja a stabil, kiszámítható és önfenntartó béke, katonai-politikai és gazdasági téren.

3. A HUMÁN KÖRNYEZET SZEREPLŐI

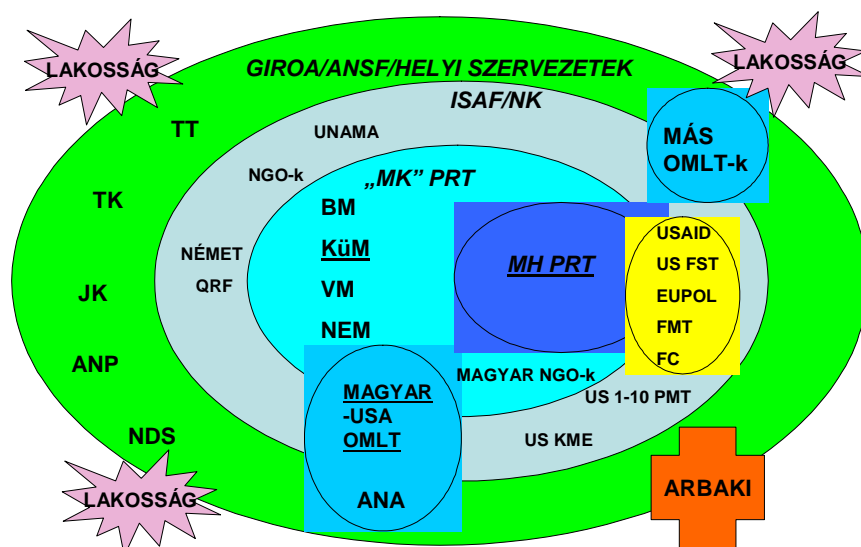
A magyar vezetésű PRT humán környezete szereplőinek feltérképezése bonyolult feladat. A szereplőket többféleképpen lehet csoportosítani a tevékenységi körük, a PRT-val való kapcsolatuk, vagy a helyiekhez való viszonyuk alapján. De fontos az is, hogy a PRT is egy bonyolult rendszer.

Először is a PRT szervezeti elemébe tartoznak albán, horvát és montenegrói katonák. De katonákon kívül van egy-két fő állandó civil külügyminisztériumi alkalmazott, aki a parancsnok politikai tanácsadója és annak segítője. A sikeres feladatteljesítéshez más PRT-k összetételét megvizsgálva a parancsnoknak további: civil fejlesztési, vallási-kulturális, nőügyi, törzsi tanácsadóra is szüksége lenne, hogy politikai-katonai és gazdasági szerepkörének maradéktalanul megfeleljen.

Másodszor, a magyar kormány afganisztáni fejlesztési elkötelezettsége jegyében rövidebb időre mezőgazdasági és rendőri szakértők is „erősítik” a PRT munkáját. Az oktatásügy szakemberei is nyújtanak egyfajta támogatást, hiszen több évfolyamból kerültek már kiválasztásra baghliani diákok magyarországi egyetemi képzésre.

Harmadszor, hogy a PRT mint önálló katonai szervezet több mint 20 hazai alakulattól kerül összeállításra. E sokszínű állomány anyaalakulatától, fegyvernemétől, szakcsapatától hozott szervezeti kultúrája, alvetési hajlandósága, a társas és katonai érintkezésről vallott nézetei és viselkedése eltérő. A viszonylag hosszú felkészülés nem minden esetben biztosítja az egységes szemlélet, szervezeti kultúra és viselkedés kialakítását.

A belső humán környezeti szereplők után az alábbi ábra segítségével kívánom vázlatosan bemutatni a PRT külső kapcsolatait, partnereit.

KÉSZÍTETTE: DR. BOLDIZSÁR GÁBOR

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1-2. szám*Rövidítések:*

GIROA: Afganisztán Kormánya	NEM: Nemzeti Erőforrás Minisztérium
ANSF: Afgán Nemzeti Biztonsági Erők (ANA, ANP, NDS)	US FST: Amerikai Előretolt Sebészi Csoport
NK: Nemzetközi Közösség	FMT: ISAF Médiafigyelő Részleg
NGO: Nem Kormányzati Szervezet	FC: Fusion Center
MK: Magyar Köztársaság	US 1-10 PMT: USA 1-10 Hegyi Dandár
BM: Belügyminisztérium	QRF: Gyorsreagálású Erő
KüM: Külügyminisztérium	US KME: USA Különleges Erők
VM: Vidékfejlesztési Minisztérium	TT: Tartományi Tanács
OMLT: Mentor Csoport	TK: Tartományi Kormányzó
	JK: Járási Kormányzó

A PRT táborában együtt él és működik az EUPOL kisebb szervezete egy Amerikai Előretolt Sebészi Csoport, az ISAF Médiafigyelő Részlege, az USAID valamint Fusion Center alkalmazottai.

Magyar szereplőként három nem-kormányzati szervezet (NGO) vesz részt a baghlani újjáépítésben. A magyar NGO-k mellett néhány – sajnos nem túl sok és nem túl tökeerős – nemzetközi és afgán NGO is található a tartományban. Az ENSZ afganisztáni szervezete az UNAMA is rendelkezik irodával Baghlanban.

A katonai szereplők is színes képet mutatnak a Szövetségi oldalon. A Magyar-Amerikai Mentor Csoport (OMLT), a tartományba települt Afgán Nemzeti Haderő (ANA) egy zászlóaljával hajtja végre feladatait. Az amerikai 1-10 Hegyi Dandár egy százada, ami a tartomány két kulcsfontosságú járásában szolgál együtt az Afgán Nemzeti Rendőrség (ANP) rendőreivel.

Az egész északi régió manőver tartalékot képző Német Gyorsreagáló Erők (GER QRF) is 2010 februárja óta a tartomány biztonságának megteremtésén fáradozik. A különböző offenzív műveletek végrehajtására a megerősítésként érkező ANA, ANP erőkkel természetesen az őket mentoráló csoportok (OMLT) is megjelennek. Az afgán kormányzati rendszer és a lakosság az a humán tényezőrendszer, ami a legjobban befolyásolja a PRT tevékenységét. Két részre oszthatók a látható elemei, a közigazgatási rendszerre és a lakosságra.

A közigazgatás alapvetően tartományi és járási szinten szerveződik, vezetőit Afganisztán elnöke nevezi ki. Mindkét közigazgatási szinten megtalálható a kormányzói és helyettes kormányzói beosztás, az ANP és a Titkosszolgálati (NDS) szervezetei, a tanácsok. Alapvetően tartományi szinten valamennyi minisztérium rendelkezik kirendeltséggel, melyek kettős alárendeltségben a szakminiszter és a kormányzó irányítása alatt állnak. A helyi lakosság és a közigazgatási rendszer határán helyezkednek el azok az „önvédelmi erők” amelyek alapvetően 2010 közepétől kezdtek működni szoros szövetségi, de főként amerikai felügyelet alatt korlátozott területen, alapvetően kézfegyverekkel az adott településen szavatolják a biztonságot. Jogi hátterük, vezetési-irányítási-, kiképzési- ellátási rendszerük kialakulóban. (Sok esetben ezeket a csoportokat „ARBAKI”-nak nevezik, utalva a '70-es évek hasonló biztonsági próbálkozásaihoz.)

A humán tényezők összetett rendszerét tovább bonyolítja az, hogy az elmúlt egy évben jelentős súlyponteltolódás tapasztalható a tartomány életében. Megnyílt az ISAF északi utánpótlási vonala (MSR North). Jelentős számú amerikai erők jelentek meg északon, így Baghlanban is. A biztonság romlására válaszul szaporodtak a támadó műveletek. Új szövetséges katonai bázis jött létre Baghlan tartomány fővárosában Pol-e-Kumriban, a PRT tábortól elkülönítve a város másik, déli oldalán.

A PRT környezete sokszereplős és rendkívül összetett. A komplex válságrendezés egyfelől alapos tárgyi tudást, másfelől pedig szoros koordinációt igényel. A sikeres együttműködés elengedhetetlen eleme a szereplők kultúrájának,

hagyományainak, viselkedésének ismerete és tisztelete. A keleti típusú társadalmakban a tisztelet megadása a siker záloga is és nemcsak a túlélése.

4. A HATALOM FORRÁSAI

A konfliktus rendezése szempontjából elengedhetetlen, hogy megismerjük azokat a hatalom típusokat, amik az afgán társadalom különböző rétegeiben gyökereznek. Már említettem a szűkös források birtoklását, mint az egyik legfontosabb hatalom forrását.

Az afgán és így a baghlani hatalmi viszonyok alapvetően négy forrásból táplálkoznak:

- közigazgatási;
- vallási;
- társadalmi/etnikai;
- erőszak (harcos – mujaheed múlt, jelenlegi parancsnok szerep – kormány vagy ellenállói oldalon).

A PRT e hatalmi dimenziók által átszőtt rendszer része, hiszen alaprendeltetéséből (közigazgatás, újjáépítés, biztonság támogatása) és rendelkezésre álló forrása révén politikai, katonai és gazdasági tényezője Baghlan tartománynak.

Kiemelt elvárásoknak kell a PRT parancsnoknak megfelelni, egyrészt mert a keleti típusú társadalmakban még nagyobb az elvárás a törzsét, hivatalát, alakulatát megjelenítő és irányító egy személyi vezetéssel szemben. Másrészt pedig a tartományi, járási vezetőkkel folytatott bármilyen témájú megbeszélésen rendszeresen kikérik véleményét, azt tisztelettel fogadják. E szokás – a kollektív bölcsességen alapulva – szintén a keleti típusú társadalmak jellemzője.

KÖZIGAZGATÁSI HATALOM

Talán a „legfiatalabb” hatalmi forrás. A kiépülőben lévő és folyamatos problémákkal küzdő központi kormányzat és helyi tartományi, járási szinteken megjelenő intézményrendszere nem beágyazódott az afganisztáni törzsek történelmében. E hatalom „erejét” a nemzetközi közösség elvárásai az annak megfelelni akaró szándéka adja több-kevesebb sikerrel. A Kabulból kinevezett közigazgatási alkalmazottak, intézmények szinte semmilyen eredményt nem képesek önerőből - a nemzetközi közösség pénzügyi, katonai támogatása nélkül – elérni. A lakosság életének irányításában, a kollektív döntéshozatalban, a forráselosztásban, a biztonsági kérdésekben tradicionálisan a másik három hatalmi forrás a meghatározó.

VALLÁSI HATALOM

Afganisztán mélyen vallásos muzulmán ország. A tanítók, vallási vezetők egyfelől nagy tiszteletnek örvendenek, másfelől pedig erős befolyásoló, véleményformáló hatással bírnak. A Korán tisztelete áthatja az egész társadalmat és meghatározza mindennapi életüket is. Nagy felelőssége van a hitoktatóknak, hiszen az élet kérdéseire adott iránymutatásaik kötelező cselekvést határoznak meg a hívők számára.

TÁRSADALMI HATALOM

A tradicionális keleti típusú társadalom nem egységes szerkezetű. Kisebb szervezeti egységekre bomlik. A törzsek, klánok, családok bonyolult rendszere hálózta be egész Afganisztánt. Az azonos tulajdonságokkal bíró, azonos értékrendet követő, azonos viselkedési normákat valló csoportok, törzsek vezetői feltétlen hatalommal bírnak az általuk vezetettek felett. Az évszázadok alatt kialakult, megerősödött és élő törzsi szellem fontos eleme a közösség túlélésének. Az egy földrajzi tájhoz – általában völgy, folyómeder, termőterület – köthető lakóhelyen azonos érdekek és értékrendek alakultak ki, amelyek védelme és képviselete a teljes közösségre, legfőként pedig vezetőikre jellemző. A fejlődés során a törzsek

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1-2. szám

tagjai elhagyták eredeti szálláshelyeiket, beépültek a hatalom más szervezeteibe, de mint erős kötelék továbbra is a kisközösség érdekeit szolgálják.

FEGYVERES HATALOM

árom fontos elem keveredik az afgán társadalomban a harcosokkal kapcsolatban. Egyrészt a történelem során sokszor kellett fegyverekkel a kézben védelmezniük területeiket oroszok, angolok, szovjetek ellen. Afganisztán létének kulcseleme a fegyverek birtoklása, az erőszak alkalmazása a helyi vagy központi akarat érvényesítése érdekében.

Másrészt a területet, a közösséget védelmező fegyveresek tiszteletet ébresztenek a lakosság körében, biztosítva a morális és materiális támogatást, valamint a személyi utánpótlást.

Harmadrészt, pedig léteznek és erősödnek azok a fegyveres hatalommal bíró csoportok is, amik a nyugati értékrend szerint – sokszor a keleti szerint is – bűnözésből szerzik forrásaikat és mások rovására erőszakkal növelik hatalmukat.

A fegyveres hatalom képviselői a nagytiszteletben álló régi mujaheed parancsnokok és katonák. A jelenlegi rendszer biztonsági szereplői, az önvédelmi fegyveres csoportok. Az alapvetően kábítószert termesztéssel és kereskedelemmel foglalkozó csoportok, valamint egyéb bűnözői szerveződések.

Az afganisztáni hatalmi források közül a vallási hatalom a legelszigeteltebb, a nemzetközi közösség, a nyugati kultúrkör által legkevésbé megnyerhető. Helyi viszonylatban erejét a lakosság vallásossága és szokásainak tisztelete adja.

A közigazgatási hatalom, mint a legfiatalabb hatalmi forrás önmagában súlytalan. Amennyiben a vezető nem rendelkezik hatalommal, de legalábbis befolyással a másik három hatalmi forrás egyikéből, akkor nincs ráhatása az általa igazgatni kívánt terület történéseire.

A PRT-nak a sikeres feladatvégrehajtás érdekében létfontosságú feladata a hatalmi viszonyok felderítése, a „látható és láthatatlan” kapcsolatrendszer feltérképezése. A megfelelő „civil érzékenységgel” tárgyi (társadalomtudományi) tudással, szervezeti elemekkel és kutatási módszertannal rendelkező PRT képes ezt megtenni.

5. KANDAHÁRI ÖV, MINT BAGHLAN KULCSTERÜLETE

A Kandahári öv Baghlan tartomány Pol-e Khumri város észak-nyugati kijáratától kezdődően nyúlik el észak-keleti irányba a Baghlan (más részén Konduz) folyó völgyében. Egyes vélemények szerint Afganisztán legtermékenyebb mezőgazdasági területe ez a kb. 60x15 km-es földrajzi egység. A terület öntözhetőségének és jó talajminőségének köszönhetően állandóan zöld és sűrűn lakott területet helyiek „Jungel”-nek is nevezik.

A terület stratégiai fontosságát adja, hogy mindkét észak felé haladó út rajta vezet keresztül. A Pol-e Khumri északi részén elágazó útvilla nyugati része maga az Afgán Körgyűrű és az Északi Régió főközpontját Mazar-e-Sharif-et köti össze a fővárossal, Kabullal. A másik út Konduz tartományba vezet és ezen keresztül számos más tartomány is kapcsolódik a „Körgyűrűhöz”. E két út hatalmas forgalmat bonyolít le, egyrészt az észak felől érkező import szállításokat, másrészt pedig az ISAF által megnyitott Északi Utánpótlási Útvonalon (MSR North) Tadzsikisztán felől valósul meg a csapatok ellátása. Az utánpótlás, üzemanyag szállítás csak ezeken az utakon és csak közúton valósulhat meg.

A terület elnevezésének eredete, hogy az elmúlt évszázadok során több esetben is Kandahárból pastuk települtek be. Baghlan tartomány lakosságának megközelítőleg egy harmada él e területen, viszont magasabb a pastuk aránya, mint a tartomány többi részében. Baghlan tartományban a pastuk aránya 20% körüli, de a Kandahari Övben ez az arány 50% vagy a feletti.

Az egy földrajzi egységnek tekinthető terület gazdag termőföldje és bővizű folyója mellett a kiépített öntözőcsatorna rendszer is segíti a fejlődést. Évszázadok gyakorlata köszön vissza a mesterien megtervezet és épített csatornában, ahol sehol sincs szivattyú, átemelő, csupán a víz folyási irányát és mozgási energiáját hasznosítják. A föld és a víz bir-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1-2. szám

toklása itt is folyamatos konfliktusokat gerjeszt. Tüntetések, fegyveres összecsapások, gyilkosságok, emberrablások jelzik a zavaros tulajdonviszonyokat, érdekellentéteket.

Az ellenálló csapatoknak is fontos bázisa forrásfeltöltő helye e gazdag terület. A mezőgazdaságból élő lakosságot adóztatják, közülük toborzással és „kényszer sorozással” növelik létszámukat. Az ellenálló csoportok mozgása, pihentetése, felkészülése során pedig „beszállásolják” magukat a falvakba.

Katonai szempontból a terület szinte minden négyzetmétere alkalmas lesállítások, rajtaütések végrehajtására. A síkvidéki „Jungel” zöldje, a magas kultúr- és aljnövényzet, a mindent átszelő fasorok és csatornatöltések, a sűrűn lakott területek, ép és romos építmények ideálisak rejtőzködésre, rejtett megközelítésre, utánpótlás szállításra, visszavonulásra, manőverezésre. A helyi lakosság jelenléte pedig ideális „humán pajzs” a támadók részére, hiszen a megtámadottat nem csak a földrajzi környezet, de az emberek ruházata, jelenléte is akadályozza a támadók beazonosításában.

6. A CIVIL ÉRZÉKENYSÉG KIALAKÍTÁSA

A komplex válságok komplex kezelést igényelnek, így nem csak a katonai, hanem a politikai és gazdasági dimenzióban is képesnek kell lenni azt kezelni. A PRT rendeltetése is e három dimenzióra épül, e három területen járult hozzá Afganisztán stabilitáshoz. A PRT szervezeti felépítése, és a végrehajtók felkészítése is e három feladatrendszer kell, hogy tükrözze. Tekintettel arra, hogy a PRT állománya alapvetően katonai, így a katonai feladatok nem jelenthetnek – nem az erőkre-eszközökre-eljárásokra/nemzeti korlátozásokra gondolva – nehézséget. A magyar PRT szervezeti felépítése viszont hiányosságokat mutat a politikai és gazdasági kérdések területén. Korábban említettem, hogy a PRT parancsnoka a helyi viszonyok között politikai, katonai és gazdasági tényező, képesnek kell lennie felkészültsége révén az elvárásoknak megfelelni. Nem kétséges, hogy a komplex válságkezelésben az afgán elvárásoknak megfelelően figyelemmel a magyar PRT szervezeti sajátosságaira szükséges, hogy a kulcsbeosztású személyek, a táborot elhagyó és így elsődlegesen véleményt formáló állomány és vezetőik megfelelő „civil érzékenységgel” rendelkezzenek. A humán környezet történéseinek, a helyiek viselkedésének megértése, a reakciók és megelőző lépések meghatározása, a helyi történelem, kultúra, magatartás ismerete létfontosságú e komplex szerepvállalásban, a siker eléréséhez.

A *civil érzékenység* kialakítása hosszú tanulási folyamat, a társadalomtudományi ismereteknek elsajátítása naprakészen tartása önfegyelmet, a tudás befogadásának képességét és igényét is jelenti. E körbe tartozik a történelem, politikaelmélet és történet, pszichológia, szociológia, jog, állam-és közigazgatási ismeretek, közgazdaságtan, antropológia, vallásismeret.

A társadalomtudomány egyes területeinek képzését is két részre kell osztani. Egyrészt az alaptudomány elsajátítása, mint alapismeret. Másrészt, pedig a katonai műveletek célterületeinek társadalomtudományi feltérképezése, majd összehasonlítása a magyar viszonyokkal. Így leképezhető az a „kelléktár” ami segíti a parancsnok munkáját a humán környezet megértésében. De legalább ilyen fontos, hogy meghatározták az azonosságok és különbségek, ajánlott és tiltott kategóriák az adott társadalomtudományi területen a két kultúrkör (magyar-célország) között. E tudással felvértezett szervezet és parancsnoka sikeres véleményformáló elfogadást növelő lépéseket tehet a médiakampányok, a CIMIC projektek, a PSYOPS alkalmazása és a vezetői tárgyalásai során.

Afganisztán számos problémája, lakosságának viselkedése nem idegen a magyaroktól, történelmük során sokszor éltek meg hasonló eseményeket, vagy vallott a magyarság hasonló véleményt.

Ahogy az ellenállók szervezik csapataik mozgásait, ellátásait és pihentetéseit „kényszersorozzák” a fiatalokat, beszállásoltatják harcosaikat, azok hasonlatosak a török és osztrák elleni harcok történéseihez.

A megélhetés, jobb élet reményében a Rákóczi szabadságharc idején az elszigetelt, magára maradt osztrák helyőrségek nyaranta átálltak a fejedelem táborába. A régi törvényen kívüli Rózsa Sándorok a történelem hívó szavára sza-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1-2. szám

badságharcosokká váltak, ahogyan az afgán önvédelmi erők (ARBAKI) állománya is. De a német-magyar közös hadtörténelem egyes eseményei is néhányszor megismétlődni látszódnak.

A „Talpalatnyi föld” című magyar film szintén egy Afganisztánban ma is feszítő problémát világít meg. Nem elég a termőföld birtoklása, ahhoz öntözővíz is kell. Aki ezt ellenőrzi azé a hatalom a föld tulajdonosa felett.

De a magyar vidéken élő idősebb lakosság is továbbra tartja feszes hagyományait. A nők fejkendőben járnak, a férfiak kalapban. A mezőgazdasági munkát csak a férfiak beszélik meg, a nőknek nincs beleszólásuk a „nagy ügyek” intézésébe.

Az afganisztáni magyar PRT, mint valamennyi XXI. századi katonai művelet *komplex válságokat kezel, komplex módon*. A *politikai, katonai és gazdasági erőfeszítések összehangolására* van szükség. E feladatokat a *humán környezet* behatásai közepette kell elvégezni.

A kitűzött politikai, katonai és gazdasági célok elérése érdekében a haderőnek képesnek kell lennie megérteni, kezelni és befolyásolni a humán környezetet. Ehhez három dologra van szükség:

- A civil érzékenység kialakítása, az alkalmazott társadalomtudományi ismeretek elsajátításán keresztül.
- A szükséges szervezeti elem kialakítása, mely képes értelmezni a humán környezet „rezdüléseit”.
- Szükséges olyan elemzési módszertan kialakítása, mellyel a szervezet és a tudás hatékonyan tudja támogatni a katonai kötetlék és a parancsnok tevékenységét.

Az MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ parancsnokaként vezetéssel, a nemzetközi trendeknek megfelelően a Magyar Honvédségben is megkezdődött e tudások felhalmozása, a módszertan kialakítása. A Központ állományában közalkalmazottként és katonaként is szolgál, szolgált antropológus, jogász, szakközgazdász, szociológus, történész és politológus, akik szakmai munkája nagyban hozzájárul a műveletek szempontjából nélkülözhetetlen elemző-értékelő és kiképző tevékenység színvonalának növeléséhez. E tudás, módszertan, szemléletmód megismerése és megértése elengedhetetlenül szükséges minden katonai vezető számára, nem csak a műveleti felkészülés időszakában, hanem a katonai oktatás-képzés során is.

Kulcsszavak: Magyar PRT Afganisztánban, Baghlan tartomány, Humán környezet, Alkalmazott társadalomtudományok a katonai műveletekben, Békeműveletek szereplői

Key words: Hungarian PRT in Afganistan, Baghlan province, Human environment/terrain, Socio sciences used by military, Actors of peace operations